

משרד החנוך והתרבות - המזליקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ

בחוקותי (תשכ"ז) פרק כ"ז
"הערכך"

גליון זה הוא המשכו של גליון בהר-בחוקותי תשכ"ו, שעסק בפסוק א' של פרקנו ובעיקר בפירוש המלים "יפליא" ו"ערכך". עיון שם וצדפהו לגליוננו.

א. שאלה כללית בענין נדרים
יבמות ק"ט ע"ב ר' נתן אומר: הצורך - כאלו בגוה במה (רש"י: בשעת אסור הבמות) והמקיימו - כאלו הקריב עליה קרבן. (רש"י: על הבמה, שעבר עליו שתי עברות, אלא ילך אצל חכם ויתירנו, שלא יהא רגיל בכך).

ר' יצחק עראמה "עקדה יצחק" שער שבעים ואחד, פ' בחוקותי. (בהקדמתו לפרקנו): ... והגה לפי שהיה הדבור מיוחד לבעלי השכל (=שאין משותפים בכח הדבור בע"ח, כמו שהם משותפים עמו בהיותו "זן וצומח ומרגיש"), כי הוא שליח השכל ומליצו המעיד על שולחו היה מן הראוי שיהיה שלוחו כמותו, בתכלית הדיוק וההזהר, שלא יתפשט כי אם בדבר אשר יאמר אותו השכל ואין צריך לומר, שלא יגבל את פיו ולא יסמא אותו בדברי הנבלות, כמו שאמר הרב המורה

מאמר ג' פרק ח': שיה הדבור בלשון הוא מסגילת בני אדם וטובה גמלה ה' לאדם להבדילו בה משאר בעלי החיים, כמו שאמר (שם) ד' "מי שם פה לאדם" ואמר הנביא (ישע' נ"ד) "ה' אלקים נתן לי לשון למודים" ואין צריך ש-שתמש בסובבה התיא אשר בתנה לנו לשלמות ללמוד וללמד - בגדולה שנחט'ונו ובחרפה השלמה עד שנאמר, מה שיאמרות הגוים הסכלים וזונים בשיריהם... לא כמו שנאמר להם: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

אמנם בהשתמש בו על דרך השלוח וכאשר יעלה על רצון ומשלה הנה הוא לא יקרא "דבור" ולא בעליו "מדבר", אלא - מסקל באבנים. וכבר ישותף לגעייח בעלי החיים המזיקים או לצפצוף העופות שאין בהם ממש.

ומה גם עתה צריך להזהר מאד מאד מהדבור נגד פני עליון בדבר מן הדברים אשר לא לרצון יהיו לפניו כמו שאמר החכם (קהלת ה') "אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלוקים, כי האלוקים בשמים ואתה על הארץ על כן יחיו דבריך מעטים". יאמר, כי אחר שכאשר גבהי שמים על הארץ כן גבהו דרכיו מדרכינו ואין לנו בו אפילו אופדגא, השתיל שיהיה הדבור מוגבל והיותר מצומצם ומועט שאפשר, כי ברב דברים לא יהיה פשע.

ומזה יש ענין גדול בדברי הנדרים, אשר ידרו האנשים לשלם לו יתברך, כי היותר משובח הוא שלא ידור כלל, לפי שהנדר לא ימנע שידור (א) או בדבר מצוה או (ב) בדבר הרשות.

ואם היה בדבר מצוה הנה לא ימנע משידור וישלם או שידור ולא ישלם.

הנה מביאר, שכאשר ידור אדם נדר בדבר מצוה, שהוא מודה בנדרו, שהיא אינו מושבע ועומד עליו, וכשיעשה אותה מפני נדרו, יורה, שלא מפני מצוה ה' הוא עושה, אלא מפני רצונו שר וקיים. והרי הוא מעשה פגום... ואפשר שמה שכתב רש"י (ע' לעיל ביבמות) שחייב לשאול על נדרו הוא כדי שישוּב לחפשותו, וכשיעשה - יעשה מחמת המצוה, לא מחמת הנדר. והנה כאשר נדר ושלם, היא מעשה בלתי נרצה, וכל שכן כאשר נדר ולא שלם, כי הוא חסא עצום להלל דברו,

אמנם אם היה הנדר בדבר הרשות או בדבר הבאי, הנה המחלל מפסיד והמקיים אינו נשכר. כי מה לו ית' שיעשו הדברים האלה או שלא יעשו... ועליהם אמרו (נדרים כ"ב ע"א):

(משלי י"ב י"ח) "יש ביטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא" - כל הבושה ראוי לדקרו בחרב, אלא 'לשון חכמים מרפא'. וחוא כמו שפרש רש"י ז"ל: שמצוה לשאול עליו, ומעשה יפתח בבתו יוכיח...

1. הסבר לפי דברי בעל העקדה את כונת מאמרו של ר' נתן, במה דומה הנדר בדבר מצוה, (גם אם נדר מעשה בלתי רצון), למי שבושה במה בזמן אסור במות?
2. לשם מה מביא בעל העקדה את דברי הרמב"ם גמורה נבוכים ג' ה', במה זה מסייע לענינו בדבר הנדר יס?
3. הסבר את המלים המסומנות בקו במה המעשה הוא "פגום"?

כ. שאלה כללית

אברבנאל מקשה: למה נכתבו המצוות האלו (שבפרקנו) אחר דברי הברית. ואלותיו ולא נזכרו קום הברית, כמו שבכרום הר המצוות, שנאמרו למשה מסיני, כיון שם אלה נאמרו שמה, מן שאמר סופם (כ"ז ל"ד) "אלה המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בחר סיני?"

נסה לענות לשאלתו.

ג. שאלות ודיוקים ברש"י:

בעל שם עולם: "מה שאמר רש"י 'אין רך' לשון דמים' לא שרש"י ז"ל בעצמו מ'ד' חב ל'ה' ערכים" מן "הדמים", כי רש"י ז"ל לא בא לפסוק אלא בא לפרש...

xx הסבר מהו איפא הקשי אשר א ש"י לישבו, אם כדבריו אי ו בא להודיע חבול בין "ערכים" ל" מים"?

(א) מה קשה לו ב סוקנו?

(ב) האם מסכים רש"י עם אחד משני פירושי הראב"ע או הלך ב רך שליטת?

ראב"ע ד"ה ורעמידו: כאלו אמר ורעמידו הכהן לפני הכהן, כאשר פרשתי (י"ד ט"ו) ולקח הכהן. ויצק על כף הכהן*. ויהיה דרך צחות. או יהיה "והעמידו" שיעמיד הנודר עצמו.

* ושם פרש הראב"ע: היא כף הכהן המטה, רק כן דרש לשון צחות בל' הקודש.

(ג) בעל שם עולם מתוכח עם פירוש הראב"ע ומסכם: ופירושו של רש"י הוא נאות מאד בפשט המקרא.

התוכל להוכיח שכן הוא?

(א) הסבר את המושג "סדר" בהקשר זה!

(ב) בעל שם עולם: כנוי "נו" (ייערכיננו) לכאורה מוסב על הנודר שזכר לפני כן, וכן נראה מפירושו של רש"י שכתב "על פי אשר תשיג ידו" - לפי מה שיש לו יסדרנו - מוסב על הנודר.

אבל אי אפשר לומר כן בכוונת דברי רש"י ז"ל, שאם כן יהיו דברי רש"י סותרים זה את זה; כאן כתב "סדרנו" - כנוי 'נו' מוסב על הנודר, למעלה כתב 'והעמידו' "לנערך פני הכהן ויערכיננו לפי השגת ידו של מעריך".

xx הסבר מהי איפוא כוונת רש"י לד"ה הזה. נאופן שלא יהיו דבריו לסוף הפסוק סותרים את דבריו לתחילת הפסוק!

לשם מה דוסיף רש"י כאן את המלים "לשאר כל אדם" ולמה לא אמר: למי שבא לקנותה מיד הקדש?

בעל שם עולם מקשה לכאורה לאיזה ענין רש"י ז"ל מודיע כל הדברים שבהם חבילים מוסיפים חומש: וכי לפסוק הלכות בא? בפרט שהדברים האלה מפורשים למטה (= בפסוקים ט"ו וי"ט). התוכל ליישב את קושיתו ולהסביר מהו הקשי בפסוקנו שאותו בא רש"י ליישב?

(1) ג' ד"ה ויהיה ערכך וגו' אין ערך זה לשון "דמים",

א א ב ו ש הוא יוקר ביה שהוא זול, כפי שניו הוא הערך הקצוב עליו בפרשה. עין עלון ההדרכה!

(2) ח' ד"ה ורעמידו: לנערך לפני הכהן ויער כנו לפי השגת ידו של מער ר.

(3) ח' ד"ה על פי אשר תשיג: לפי מה שיש לו יסדרנו וישאר לו כדי חייו: מטה, כר וכסת וכלי אמנות. אם היה חמר, משאיר לו חמורו.

(4) י"ג ד"ה כערכך הכהן כן יהיה: לשאר כל אדם חבא לקנותה מיד הקדש.

(5) י"ג ד"ה ואם גאל יגאלנו: בבעלים החמיר הכתוב להוסיף חומש, וכן במקדש בית (ע' פ' ט"ו בפרקנו) וכן במקדש את: השדה (ע' פ' יט) וכן בפדיון מעשר שני חבילים מוסיפים חמס ולא שאר כל אדם.